

УДК 376 – 056.36

О.М. Вержиховська
defectologia@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Відомості про автора: Вержиховська Олена Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна.

Contact : Professor. Olena Verzhihovska , PD, Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilsky, Ukrain. Email: defectologia@gmail.com

Вержиховська О.М. Теоретичні основи підготовки дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі. У статті розкриті положення щодо вивчення психолого-педагогічних основ підготовки дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі, зокрема звертається увага на теоретичні та методологічні аспекти цієї проблеми. Автором чітко визначено та описано психолого-педагогічні умови спрямованості навчально-виховної та корекційної роботи при підготовці дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі.

У процесі дошкільного виховання, на думку автора, одним із напрямків якого є підготовка дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі, провідним в усіх видах діяльності виступає розумовий розвиток, який покладається в основу усіх напрямків виховання і формує у дітей навчально-виховні категорії у когнітивній (знання, розуміння, аналіз, синтез, застосування), емотивній (чуттєве сприйняття, реагування, емоційний відгук, засвоєння та вироблення ціннісних орієнтацій) та психомоторно-регулятивній (маніпуляція, регуляція, саморегуляція, самовиховання) галузях. Відповідні категорії закріплюються у процесі включення дитини у різні види діяльності (предметно-практична, ігрова, образотворча, само обслуговуюча, суспільно корисна діяльності), що проходить концентрично, системно і доповнює кожний віковий етап її розвитку. Окрім цього, під час навчальних занять (ознайомлення з довкіллям, розвиток математичних уявлень, розвиток мовлення тощо) та корекційно-виховної роботи іде

розвиток розумових здібностей, які потім покладаються в основу становлення навчальної діяльності у дошкільників.

Автор звертає увагу на те, що саме порушення пізнавальної діяльності у дошкільників з розумовою відсталістю потребує особливої організації психолого-педагогічної навчально-виховної та корекційної роботи з ними щодо переходу їх на новий вид діяльності. Саме тому, вона пропонує увесь навчально-виховний та корекційний процес у спеціальному дошкільному закладі починати з молодших груп і поступово спрямовувати на підготовку дітей з розумовою відсталістю до навчальної діяльності, при цьому проходячи повноцінно, за допомогою дорослого, усі види діяльності дошкільника, як провідні (предметно-практична, ігрова), так і супутні (образотворча, само обслуговуюча, суспільно корисна, трудова) .

Підсумовуючи результати досліджень автор розглядає психолого-педагогічні основи підготовки дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі саме тому, що при аналізі теоретичних положень, практичного досвіду, програмованого та методичного забезпечення вона не бачить чіткого визначення базового основного показника та системи навчально-виховної та корекційно-реабілітаційної роботи, що розвиває не окремі види діяльності дошкільників з розумовою відсталістю чи їх особистісні якості, але й сприяє цілісному розвитку, соціалізації та адаптації даної категорії дітей.

Ключові слова: дошкільники з розумовою відсталістю, підготовка до школи, навчальна діяльність , психологічні та педагогічні основи підготовки до школи, навчальна робота, виховна робота, корекційна робота.

Вержиховская Е.Н. Теоретические основы подготовки детей с умственной отсталостью к обучению в школе. В статье раскрыты положения по изучению психолого-педагогических основ подготовки детей с умственной отсталостью к обучению в школе, в частности обращается внимание на теоретические и методологические аспекты проблемы. Автором четко определены и описаны психолого-педагогические условия направленности учебно-воспитательной и коррекционной работы при подготовке детей с умственной отсталостью к обучению в школе.

В процессе дошкольного воспитания, по мнению автора, одним из направлений которого является подготовка детей с умственной отсталостью к обучению в школе, ведущим во всех видах деятельности выступает умственное развитие, которое полагается в основу всех направлений воспитания и формирует у детей учебно-воспитательные категории в когнитивной (знание, понимание, анализ, синтез, применение), эмотивной (чувственное восприятие, реагирование, эмоциональный отклик, усвоение и выработки ценностных ориентаций)

и психомоторного-регулятивной (манипуляция, регуляция, саморегуляция, самовоспитание) областях. Соответствующие категории закрепляются в процессе включения ребенка в различные виды деятельности (предметно-практическая, игровая, изобразительная, самообслуживающая, общественно полезная), проходит по центрам системно и дополняет каждый возрастной этап ее развития. Кроме этого, во время учебных занятий (знакомство с окружающим миром, развитие математических представлений, развитие речи и т.д.) и коррекционно-воспитательной работы идет развитие умственных способностей, которые потом кладутся в основу становления учебной деятельности у детей.

Автор обращает внимание на то, что именно нарушение познавательной деятельности у детей с умственной отсталостью требует особой организации психолого-педагогической воспитательной и коррекционной работы с ними по переходу их на новый вид деятельности. Именно поэтому, она предлагает весь учебно-воспитательный и коррекционный процесс в специальном дошкольном учреждении начинать с младших групп и постепенно направлять на подготовку детей с умственной отсталостью в учебной деятельности, при этом проходя полноценно, с помощью взрослого, все виды деятельности дошкольника, как ведущие (предметно-практическая, игровая), так и сопутствующие (изобразительная, самообслуживающая, общественно полезная, трудовая).

Подводя итоги исследований автор рассматривает психолого-педагогические основы подготовки детей с умственной отсталостью к обучению в школе именно потому, что при анализе теоретических положений, практического опыта, программированного и методического обеспечения она не видит четкого определения базового основного показателя и системы учебно-воспитательной и коррекционно-реабилитационной работы, которые развивают не отдельные виды деятельности дошкольников с умственной отсталостью или их личностные качества, но и способствует целостному развитию, социализации и адаптации данной категории детей.

Ключевые слова: дошкольники с умственной отсталостью, подготовка к школе, учебная деятельность, психологические и педагогические основы подготовки к школе, учебная работа, воспитательная работа, коррекционная работа.

Verdgirovskay O. Theoretical foundations of the preparation of mentally retarded children to education at school. Current situation of the study of psychological and pedagogical foundations of the preparation of mentally retarded children to education at school is revealed in the article, in particular, attention is paid to theoretical and methodological aspects of the problem. The author clearly defined and described the psychological and

pedagogical conditions of the educational and correctional work orientation when preparing mentally retarded children to education at school.

During preschool education, according to the author, the direction of which is to prepare mentally retarded children to education at school, leading in all activities is a mental development, which is laid in the basis for all areas of education and forms children's training and educational categories in the cognitive (knowledge, understanding, analysis, synthesis, application), emotional (sensory perception, response, emotional response, learning and development of value orientations) and psychomotor-regulatory (manipulation, regulation, self-regulation, self-education) areas. The corresponding categories are fixed in the process of involving of the child in various activities (subject-practical, game, fine arts, self serving, socially useful activity) that are concentric, systematic and complement each age stage of the child's development. In addition, during training sessions (familiarization with the environment, the development of mathematical concepts, language development, etc.) and remedial educational work there takes place the development of mental abilities, which are then laid in the basis for the formation of the preschool children's educational activity.

The author points out that it is a violation of cognitive activity of mentally retarded preschool children that requires special organization of psychological, pedagogical, educational and corrective work with them on their transition to a new activity. Therefore, she offers all the educational and correctional process in a special preschool establishment to start in the younger age groups and gradually direct to the preparation of mentally retarded children to learning activities while passing fully, with the help of an adult, all activities for preschoolers like leading (subject-practical, games) and related (expressive, self serving, socially useful labor).

Summing up the results of research, the author examines the psychological and pedagogical foundations of the preparation of mentally retarded children to education at school just because when analyzing theoretical positions, practical experience, programmable and methodological support she saw no clear definition of the basic main indicator and the system of educational, correctional and rehabilitation work, which not just develops specific activities of mentally retarded preschool children or their personal qualities, but also contributes to the holistic development, socialization and adaptation of this category of children.

Key words: mentally retarded preschool children, preparation to education at school, educational activity, psychological and pedagogical foundations of the preparation to education at school, training work, educational work, correctional work.

Постановка проблеми. Удосконалення психолого-педагогічного забезпечення розвитку передумов навчальної діяльності дошкільників з розумовою відсталістю необхідно за умови нового ставлення до системи

дошкільного вихованням (спеціального, інклюзивного та інтегрованого). Від цього залежить, передусім, ефективність та результативність підготовки даної категорії дітей до навчання у різних типах спеціальних шкіл, реабілітаційних центрах, інтегрованих та інклюзивних класах при загальноосвітніх школах; соціальна адаптація їх до умов даного процесу, інтеграції в середовище нормально розвинених дітей.

Зазначимо і на тому, що психолого-педагогічні умови спрямованості навчально-виховної та корекційної роботи при підготовці дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі у сучасній дошкільній корекційній педагогіці розроблені ще недостатньо, не системно, не повно, не узагальнено, а саме накопичений за відповідний період науково-теоретичний та практичний матеріал потребує аналізу, узагальнення і систематизації з метою вироблення психолого-педагогічної концепції навчально-виховної та корекційної роботи з розумово відсталими дошкільниками, з'ясуванні її основних положень та напрямків.

У процесі дошкільного виховання, одним із напрямків якого є підготовка дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі, провідним в усіх видах діяльності виступає розумовий розвиток, який покладається в основу усіх напрямків виховання і формує у дітей навчально-виховні категорії у когнітивній (знання, розуміння, аналіз, синтез, застосування), емотивній (чуттєве сприйняття, реагування, емоційний відгук, засвоєння та вироблення ціннісних орієнтацій) та психомоторно-регулятивній (маніпуляція, регуляція, саморегуляція, самовиховання) галузях. Відповідні категорії закріплюються у процесі включення дитини у різні види діяльності (предметно-практична, ігрова, образотворча, само обслуговуюча, суспільно корисна діяльності), що проходить концентрично, системно і доповнює кожний віковий етап її розвитку. Окрім цього, під час навчальних занять (ознайомлення з довкіллям, розвиток математичних уявлень, розвиток мовлення тощо) та корекційно-виховної роботи іде розвиток розумових здібностей, які потім покладаються в основу становлення навчальної діяльності у дошкільників. Звернемо увагу і на те, що саме порушення інтелектуальної діяльності у дошкільників з розумовою відсталістю потребує особливої організації психолого-педагогічної роботи з ними, щодо переходу їх на новий вид діяльності. Саме тому, ми пропонуємо увесь навчально-виховний та корекційний процес у спеціальному дошкільному закладі починати з молодших груп і поступово спрямовувати на підготовку дітей з розумовою відсталістю до навчальної діяльності, при цьому проходячи повноцінно, за допомогою дорослого, усі види діяльності дошкільника, як провідні (предметно-практична, ігрова), так і супутні (образотворча, само обслуговуюча, суспільно корисна, трудова).

Ми розглядаємо психолого-педагогічні основи підготовки дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі саме тому, що при аналізі теоретичних положень, практичного досвіду, програмованого забезпечення ми не бачимо базового основного показника та системи цієї роботи, розвиток не окремих видів діяльності чи особистісних якостей у процесі різних напрямків виховання (моральних - доброта, фізичних - витривалість, розумових цілеспрямованість, тощо), а цілісний розвиток, соціалізацію, адаптацію особистості цих дітей.

Так, головним щодо підготовки дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі є чітко розроблена програма, яка повинна врахувати індивідуальні, вікові, психофізіологічні особливості кожної дитини, ця система повинна бути рухомою, змінною та індивідуально спрямованою. З цього приводу О.Хохліна зазначає на тому, що система та закономірності впровадження напрямків даного процесу є психологічною основою дослідження педагогічних основ, а саме спеціальної організації педагогічного процесу (сутності, змісту, педагогічних методик, організаційних у школі).

Вивчення психологічного змісту предмета підготовки дітей з розумовою відсталістю до школи потребує, насамперед, з'ясування теоретичних та практичних основ сутності, змісту, структурних компонентів та напрямків даного виду роботи і, передусім, порівняння їх із дослідженнями щодо підготовки нормально розвинених дошкільників до навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичний аналіз закордонної та вітчизняної спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми підготовки дітей різних нозологій до навчання у школі показав, що дослідники працювали у двох напрямках - психологічному та педагогічному - вивченні основ даної проблеми, зокрема за наступними положеннями:

1. Сутність проблеми психологічної діагностики при вивченні рівня можливостей пізнавальної діяльності та при організації підготовки дітей з психофізичними порушеннями до навчання у школі:

- раннє психологічне виявлення недоліків у розвитку дитини, та корекційно-педагогічна з ними (Д. Менделєєв, М. Пірогов, П. Блонський, Е. Баєнська, Є. Леонгард, Т. Пелимська, Ю. Разенкова, Е. Стребелева, Н.Шматко);

- залежність психологічної діагностики дошкільників від відповідних соціальних аспектів (І. Дубровіна, А. Андрєєва, Т. Вохняніна);

- проведення обстеження дітей та вироблення рекомендацій щодо корекції відхилень у їх розвитку (А. Андрєєва, І. Дубров, В. Дубровіна, Т. Вохняніна, Д. Єльконін, М. Шеремет);

- психодіагностичне вивчення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, характеристика методичного забезпечення (А. Віпії, А. Геззел, І. Ермакова, О. Данилінко, А. Григорьєва,

Т. Доронова, В. Завіна, Т. Комарова, Т. Комарова, Є. Мейман, Л. Цеханська, М. Шеремет, Й. Шванцар, Д. Єльконін), що ґрунтується на використанні критеріально-діагностичних методик, які спрямовані на визначення рівня психічного розвитку та діагностики рівня оволодіння деякими елементами передумов навчальної діяльності кожної дитини; діагностична діяльність, як першочерговий етап вивчення дітей у роботі психолого-медико-педагогічної консультації та комісії, центрів ранньої психологічної корекції та реабілітації, під час адаптаційного періоду дітей у інтегрованих групах дошкільного закладу, спеціальних дошкільних групах реабілітаційних центрів, спеціальних дошкільних закладах Н. Борякова, А. Венгер, Г. Жаренкова, Т. Ілляшенко, Г. Капустін, О. Лурія, В. Лубовський, Е. Мастюкова, Н. Ципіна, Е. Слеповіч, О. Смірнова, Н. Стадненко, У. Ульєнкова, Н. Ципіна, С. Шевченко;

- методики загальної діагностики дітей до навчання у школі (А. Віпії, А. Геззел, Й. Шванцар), діагностики рівня розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку (А. Біне, Л. Борщевська, Д. Векслер, А. Венгер, Е. Екжакова, Т. Ілляшенко, А. Обухівська, Н. Стадненко, Е. Стребелева, У. Ульєнкова), діагностики психологічної готовності до навчання у школі дошкільників з розумовою відсталістю (А. Катаєва, Н. Менчинська, Е. Стребелева).

2. Загальні питання розвитку психічних процесів у дітей з порушеннями психофізичного розвитку та різних видів діяльності у дошкільному віці, їх вплив на підготовку різних категорій дітей до навчання у школі, зокрема:

- основні положення спеціальної дошкільної психології (розумово відсталіх та дітей із затримкою психічного розвитку – А. Анохін, Г. Вигодська, Т. Ілляшенко, А. Катаєва, В. Лубовський, В. Лебединський, Н. Стадненко, Е. Стребелева, У. Ульєнкова, Ж. Шиф; дітей з порушеннями аналізаторних систем – Р. Боскіс, Л. Вавіна, Т. Дегтяренко, Е. Кудрявцева, Т. Обухова, Т. Розанова, І. Солов'єв, М. Шеремет);

- характеристика специфіки вияву розвитку психіки і особистості при різних видах психічного дизонтогенезу, які впливають на рівень підготовки дітей до навчальної діяльності (В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, М. Шеремет, О. Хохліна, Т. Дегтяренко, Л. Вавіна);

- особливості психофізичного та особистісного розвитку (Г. Вигодська, О. Венгер, А. Гольдберг, С. Зиков, М. Земцова, В. Золотоверх, Є. Леонгард, Г. Михайлова, Н. Морозова, Н. Уманська) та характеристика порушень у розвитку психічних процесів у дошкільників з розумовою відсталістю, зокрема: порушення сенсорики (О. Дячкова, А. Гольдберг), емоційно-вольової сфери, абстрагуючого та узагальнюючого мислення (Л. Виготський, К. Левіна, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Синьов), недоліки, своєрідність та обмеженість

спостереження, уваги, довільної пам'яті, відчуття, сприймання, психомоторики, уявлень (А. Венгер, К. Вересотська, Е. Екжанова, Є. Евлахова, М. Нудельман, М. Певзнер, В. Петрова, С. Рубінштейн, І. Соловійов, Е. Стребелева), порушення та стереотипність моторики та праксису, диференціації рухів (Р. Бабенкова, В. Бондар, Н. Вайзман, М. Дюбост, А. Ільченко, К. Колер, К. Лебединська, Я. Неверовіч, М. Певзнер), недорозвиток особистості (М. Певзнер, К. Лебединська, Г. Трошин, Т. Яскульська), інтелектуальна неповноцінність, порушення сенсомоторних механізмів (Ф. Новік, Н. Кузьміна, О. Грабаров), просторової орієнтації (В. Бондар, А. Ільченко, М. Кольцова, Н. Соколова, Г. Цикото), мовлення: спілкування, комунікативних контактів (Л. Виготський, О. Леонтьєв, М. Лісіна, Г. Дульнев, В. Синьов);

- розвиток, становлення та характеристика дітей з порушеннями психофізичного розвитку (П. Гальперін, Т. Репіна, Л. Славіна, М. Шеремет, Д. Єльконін), основи яких покладаються у розвиток навчальної діяльності, зокрема: продуктивних видів діяльності: образотворчої, конструювальної (О. Гаврілушкіна, Т. Комарова, Н. Сакуліна); трудової діяльності (Л. Виготський, С. Мирський, Г. Дульнев, В. Синьов, В. Бондар, О. Хохліна, Т. Дегтяренко, Л. Вавіна, А. Ільченко); передумов розвитку навчальної діяльності та позитивного ставлення до неї (Н. Мороза, Н. Соколова);

3. Основні теоретичні та практичні положення психолого-педагогічної характеристики різних напрямків підготовки дошкільників до навчання у школі:

- характеристика змісту поняття «психологічна зрілість», «шкільна зрілість» та «психологічна готовність» різних категорій дітей до навчання у школі (дітей з порушеннями слуху - Н. Белова, Б. Корсунська, Є. Леонгард, Л. Носкова, Е. Речицька, Е. Пархаліна), напрямків, змістових характеристик готовності (розумова чи пізнавальна готовність дітей (з порушеннями психофізичного розвитку - Л. Виготський, Н. Салміна, зокрема: з порушенням слуху - Л. Тигранова, М. Шеремет, з розумовою відсталістю - І. Єременко, В. Турчинська, Н. Менчинська; мотиваційна - особистісна та комунікативна готовність дітей (з порушеннями слуху - К. Коровін, М. Шеремет);

- дослідження поняття «готовність до шкільного навчання» дошкільників (з порушеннями слуху - Л. Головчич, М. Шеремет); умови підготовки дітей до навчання у школі (Т. Єгорова, А. Цимбалюк, М. Шеремет); педагогічна готовність дошкільників з порушеннями психофізичного розвитку (В. Золотоверх Л. Борщевська, І. Ермакова, О. Даниленко, Т. Марчук, І. Моргуліс, А. Обухівська, М. Савченко, Т. Свиридюк, Л. Ступнікова, Л. Фомічова, Г. Чефранова, І. Чигринова, С. Шевченко та інш.);

- умови, причини та фактори зниження фізіологічної та психолого-педагогічної готовності дітей до навчання у школі (дітей із затримкою психічного розвитку та педагогічною занедбаністю – Т. Власова, М. Певзнер, О. Леонт'єв, М. Лісіна, М. Борякова, С. Шевченко; дітей з розумовою відсталістю – Б. Меннель, Ж. Філіп, Г. Поль-Бонкур, Л. Виготський; дітей з порушеннями слуху – М. Шеремет);

- розробка розвиваючих програм та використання різних діагностичних методів при підготовці дітей з порушеннями психофізичного розвитку до навчання у школі (Т. Власова, Л. Венгер, Е. Проскурова);

- програма, система, зміст, напрямки, завдання, педагогічне забезпечення навчання та виховання дітей (з порушенням слуху - Р. Боскіс, Н. Морозова, А. Басова, Л. Головчич, Е. Рау, А. Венгер, Г. Вигодська, Є. Леонгард, Б. Корсунською; з порушеннями зору - М. Земцова, Л. Солнцева, А. Літвак, В. Феоктістова, Т. Дегтяренко, Т. Вавіна; з розладами мовлення - Р. Левіна, М. Кольцова, Е. Кузнічова, Н. Пелимська, Н. Чевельова, Н. Шматко; із затримкою психічного розвитку – Т. Власова, У. Ульєнкова, С. Шевченко; дітей з розумовою відсталістю - М. Блюміною, М. Певзнер, Н. Морозова, Г. Вигодська, А. Катаєва, Е. Стребелева; з порушеннями опорно-рухового апарату - Р. Бабенкова, Е. Мастюкова, К. Семенова; з комплексними порушеннями - А. Мещерякова, В. Чулкова);

3. Теоретико - практичні аспекти загальних досліджень у галузі спеціальної дошкільної педагогіки та її історії, розділами яких виступає підготовка дітей до навчання у школі (В. Золотоверх, А. Катаєва, С. Миронова, Л. Носкова, Л. Плаксіна, Е. Стребельова, У. Ульєнкова), а саме:

- раннє корекційно-педагогічне втручання (Л. Занков, М. Земцова) та вплив раннього розвитку інтелектуального компоненту на подальше навчання дітей з розумовою відсталістю у школі (А. Венгер, Г. Вигодська, Е. Екжакова, І. Еременко, А. Катаєва, Є. Леонгард, Н. Мерсіянова, В. Петрова, М. Синьов, Е. Стребелева);

- історичні положення спеціального дошкільного виховання, при характеристиці яких дослідники показали необхідність усіх напрямків виховання при підготовці дошкільників до нового виду діяльності (історія дошкільної олігофренопедагогіки - Х. Замскіх, В. Золотоверх);

- використання індивідуального та диференційованого підходу до навчально-виховної роботи у дошкільному закладі, який допомагає розвинути у дошкільників навички подальшої навчальної діяльності (Л. Славіна, В. Лубовський);

- програмне забезпечення навчально-виховного процесу у спеціальних дошкільних закладах, методичні рекомендації з різних напрямків підготовки дошкільників із затримкою психічного розвитку (Н. Борякова, І. Волкова, І. Ермакова, О. Даниленко, Г. Капустіна,

Р. Тригер, С. Шевченко), порушенням слуху (Р. Боскіс, А. Гозова, С. Зиков, Н. Морєва, Т. Обухова, Т. Розанова, І. Солов'єв, М. Шеремет, Н. Яшкова), дітей з розумовою відсталістю (А. Катаєва, Т. Власова, Г. Вигодська, Е. Стребелева, Ж. Шиф), дітей з порушенням зору (Е. Кудрявцева, Т. Розанова, І. Солов'єв);

- програми корекційно-розвиваючого виховання та навчання дітей з розумовою відсталістю дошкільного віку (В. Бабошко, Т. Білоус, О. Білоус, А. Венгер, О. Дзядок, Е. Екжанова, О. Кучерук, А. Обухівська, Е. Стребелева, Б. Сермеєв, Л. Чумак, Д. Шулбженко, К. Щербакова), у яких хоча і розглядаються навчально-педагогічні напрямки підготовки дітей до навчання у школі у процесі включення у різні види діяльності за допомогою навчально-виховних занять, але не звертається увага саме на корекцію інтелектуальних порушень у процесі провідного виду діяльності дошкільників – гри, яка є передумовою та основою усіх напрямків впливу;

- підготовка спеціалістів до у школі роботи з розумово відсталими дітьми та структура професійної діяльності колекційного педагога дошкільних закладів, без чого не можлива виробка чіткої лінії роботи з розумово відсталими дітьми у напрямку їх підготовки до навчання (І. Харламов, С. Миронова).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та з'ясуванні питання щодо психолого-педагогічних основ підготовки дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі, порівнянні даного аспекту з типовим розвитком.

Виклад основного матеріалу. Е. Стребелева, А. Катаєва вказують на те, що повинно бути чітке розмежування діяльності усього персоналу дитячого садочку, які виконують одну спільну роботу, за однаковими вимогами, яка торкається – підготовки дошкільників з розумовою відсталістю до навчання у школі за допомогою розвитку перш за все змістовної основи навчальної діяльності (знань з різних навчальних та виховних напрямків), способів її виконання, без якої неможливий подальший всебічний розвиток дитини. З цього приводу В. Синьов зазначав, що треба формувати першочергово “інструментальну сторону розумової діяльності”, без якої не можливо розвинути нічого у дитини, ні особистісні якості, ні позитивне ставлення до даного виду діяльності, ні пізнавальні інтереси до усіх видів діяльності, форми співпраці з дітьми, дорослими, батьками, а також надати самостійності у будь-чому.

Дослідники (Т. Головіна, М. Гнезділов, Н. Долгобородова, А. Капустін, О. Ковальов, М. Лялін, В. Петрова, І. Пік, І. Фінкельштейн, Ж. Шиф) вважають, що змістовними основами правильного впровадження різних напрямків корекційної роботи у спеціальній школі виступає відповідна підготовка дошкільників з розумовою відсталістю до навчання у школі. Фізіологічно, психолого-педагогічно та соціально

підготувати дошкільників до переходу до нового виду діяльності школярів – навчальної, передумови якої закладаються у дошкільному віці виступає правильна організація, розробка відповідних напрямків, принципів та змісту корекційно-розвивальної роботи з дошкільниками з порушеннями психофізичного розвитку (Н. Борякова, Т. Власова, Л. Вавіна, Т. Дегтяренко, І. Єременко, Л. Занков, Б. Коваленко, О. Литвак, Д. Маллаєв, Г. Мерсіянова, І. Моргуліс, М. Певзнер, В. Петрова, Л. Плаксіна, Л. Рудакова, В. Синьов, Л. Сонцева, В. Тарасун, Б. Тупоногова, У. Ульяновка, В. Феоктістова).

На думку Л. Виготського, В. Синьова, О. Хохліної, М.Шеремет в основу системи психолого-педагогічного розвитку дитини покладається рівень розумового розвитку дитини. Отже, ми повинні відповісти на запитання: Як можливо поєднати усі напрямки роботи спеціального дошкільного закладу в одну цілеспрямовану систему індивідуального розвитку особистості розумово відсталого дитини, що дасть нам змогу надалі підготувати її до навчання у школі, адаптувати та соціалізувати до середовища нормально розвинутих дітей. Для цього ми повинні встановити психологічні та педагогічні основи, умови та забезпечення процесу підготовки дітей з розумовою відсталістю до навчання у школі на усіх роках виховання у спеціальному дитячому садочку, інтегрованих та інклюзивних групах при загальноосвітніх дошкільних закладах, під час розвитку усіх видів дитячої діяльності, особливо провідної, предметно-практичної (1-3роки), ігрової (4-6років), а також за допомогою всебічного розвитку особистісних орієнтованих характеристик, що можливо лише за умови розвитку відповідних психічних процесів у дитини.

Отже, психологічною основою повинно виступати – вивчення гри дітей у процесі спостереження, самостійної та колективної діяльності, під час індивідуальних та групових занять вихователя, дефектолога, логопеда, під час прогулянок, виховних заходів, в сім'ї, тощо; з'ясування рівня сформованості усіх психічних процесів (сприймання, пам'яті, увага, тощо), які є основою для розвитку мислення; аналіз взаємозалежності розвитку усіх вищих психічних функцій у процесі розумового розвитку; дослідження психічного розвитку, який дає можливість не лише прослідкувати перехід від предметно-практичної, обслуговуючої до ігрової, а далі продуктивних видів діяльності, суспільно-корисної, трудової, ази яких покладаються в основу навчальної.

Щодо педагогічної основи, то вона повинна включати комплексну взаємопов'язану діяльність усіх працівників за допомогою різних форм, методів, прийомів, засобів педагогічного впливу, а саме розвиток особистості під час режимних моментів, навчальних та виховних занять, заходів, у різних видах діяльності, поза дитячим садком (Т. Дегтяренко, Л. Вавіна). Саме тому метою особистісно-орієнтованого виховання та

навчання дошкільників є процес психолого-педагогічної допомоги дітям у становленні їх суб'єктності, культурної ідентифікації, соціалізації, у життєвому самовизначенні. При цьому педагогічна корекція проходить під час навчально-виховного впливу (при ознайомленні з довкіллям, при формуванні математичних уявлень, мовлення; при у розумовому, моральному, естетичному, фізичному та ін.).

У зв'язку із цим зміна пріоритетів у системі загального та спеціального дошкільного виховання потребує з'ясування психолого-педагогічних умов підготовки та впровадження до інтеграції та інклюзії у загальний виховний простір дітей з розумовою відсталістю легкого ступеня, їх соціальну адаптацію до відповідної групи нормально розвинених однолітків. Ці положення зумовлюють не лише суттєве оновлення виховних технологій та систем, як психологічного, так і педагогічного вивчення та корекції недоліків психофізичного розвитку дітей, але й, за висловами науковців (В. Бондаря, В. Синьова, Л. Вавіної, Т. Дегтяренко, В. Засенко, А. Колупаєвої та ін.), сприяють зміні стереотипів дошкільної освіти дітей, як з нормальним розвитком, так і з розумовою відсталістю, правильної організації, підготовки, впровадження психолого-педагогічного супроводу даної категорії дітей у виховному процесі, підготовки спеціалістів до роботи із ними, а також диференційованому та індивідуальному оновленні напрямків, змісту, системи, форм, методів та засобів роботи з різними нозологіями дітей (від норми до патології) усього персоналу дошкільного закладу (корекційних педагогів, педагогів, психологів, медичних працівників, обслуговуючого персоналу тощо), їх взаємної співпраці та взаємодії.

Впровадження нових форм організації роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, а саме відкриття груп інтеграції та інклюзії (Л. Венгер, М. Борякова, Е. Екжакова, Е. Стребелева та ін.), дає можливість змінити пріоритети підготовки відповідної категорії дітей до навчання у школі, зокрема розвинути у дошкільному віці передумови навчальної діяльності основами яких є відповідний рівень інтелектуального розвитку, особливо гостро ця проблема торкається дітей з розумовою відсталістю у яких первинним порушенням виступає порушення пізнавальної діяльності, активності, низький рівень розумової праці (Л. Виготський), що заважає не лише правильно їх підготувати до переходу на навчальну діяльність, але й соціально адаптувати до нових умов діяльності, розвинути відповідну мотивацію та позитивне емоційне ставлення до шкільного навчання.

Висновки та перспективні напрямки дослідження. Вивчення вище вказаних нормативно-правових документів, методологічних та теоретико-практичних досліджень у галузі медицини, загальної та спеціальної психології і педагогіки показало, що хоча й існують: нормативно-правова база, яка гарантує надання допомоги дітям з розумовою відсталістю у галузі корекційної освіти; закордонні, державні та авторські інноваційні програми, моделі та технології

розвитку, виховання і навчання дошкільників з розумовою відсталістю; методологічні, теоретичні, практичні, методичні, технологічні напрацювання багатьох досліджень щодо підготовки даної категорії дітей до навчальної діяльності за умов включення їх у різні види діяльності, психолог-педагогічні навчально-виховні та корекційно-розвивальні заняття, однак нормативно-правових документів та програм, які б забезпечували: чітке регулювання діяльності усіх типів дошкільних закладів та відповідних груп, що на сучасному етапі розвитку спеціальної дошкільної освіти, враховували б законодавчі основи поєднання спеціального, інтегрованого та інклюзивного навчання, давали чіткий розподіл діяльності спеціалістів у відповідних закладах; обґрунтовано розкривали сутність, зміст, педагогічне забезпечення процесу підготовки даної категорії дітей до навчання у школі за умови корекції у них інтелектуальних порушень, не розроблено. Саме це і потребує подальшого вивчення та розробки як у теоретичному, так і практичному планах.

Бібліографія

1. Дегтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: навчальний посібник / Т.М.Дегтяренко, Л.С.Вавіна. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2008. – 302 с.; **2. Катаева А. А.** Дошкольная олигофренопедагогика: учебник для студентов педагогических вузов / А.А.Катаева, Е.А.Стребелева. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1998. – 208 с.; **3. Подготовка к школе детей с задержкой психического развития. Книга 2.** / под общей редакцией С. Г. Шевченко. – М.: Школьная пресса, 2005. – 112 с.; **4. Синьов В.М.** Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії. – К.: “МП Леся”, 2010. – 779 с.

References

1. Dehtyarenko T. M. Korektsiyno-reabilitatsiyna robota v spetsial'nykh doshkil'nykh zakladakh dlya ditey z osoblyvymy potrebamy: navchal'nyy posibnyk / T.M.Dehtyarenko, L.S.Vavina. – Sumy: VTD “Universytet'ska knyha”, 2008. – 302 s.; **2. Kataeva A. A.** Doshkol'naya olyhofrenopedahohyka: uchebnyk dlya studentov pedahohycheskykh vuzov / A.A.Kataeva, E.A.Strebeleva. – M.: Humanytarnyy yzdatel'skyy tsentr VLADOS, 1998. – 208 s.; **3. Podhotovka k shkole detey s zaderzhkoy psykhycheskoho razvytyya. Knyha 2.** / pod obshchey redaktsyey S. H. Shevchenko. – M.: Shkol'naya pressa, 2005. – 112 s.; **4. Syn'ov V.M.** Psykholoho-pedahohichni problemy defektolohiyi ta penitentsiariyi. – K.: “MP Lesya”, 2010. – 779 s.

Авторський внесок: Вержиховська О.М. – 100%
Дата відправлення статті 16.03.17 р.